

Protokoll fört vid enskild föredragning

Regeringskansliet

Enheten för rättsliga och internationella frågor, Rk1a

Beslutande

Vicelanråd

Harry Jansson

Föredragande

Rättsakkunnig

Anna-Lena Sjöberg

Justerat

Omedelbart

Nr 42

Europaparlamentets sammansättning för valperioden

2024-2029

ÅLR 2022/6512

425 Rk1a

Beslut

Landskapsregeringen beslöt avge utlåtande till Statsrådets kansli enligt **bilaga 1**.

Nr 43

Nordiska rådets skriftliga fråga om nordisk samordning

inför arbetsprogrammet för den kommande EU-

kommissionen

ÅLR 2023/4689

426 Rk1a

Beslut

Landskapsregeringen beslöt svara på Nordiska rådets skriftliga fråga enligt **bilaga 2**.

Hänvisning
Sektionen för institutionella frågor (EU-40)

Kontaktperson
Anna-Lena Sjöberg

Statsrådets kanslis avdelning för EU-ärenden
PB 23
00023 STATSRÅDET
heli.siivola@gov.fi
johannes.leppo@gov.fi

Ärende
Europaparlamentets sammansättning för valperioden
2024-2029

Enligt EU:s grundfördrag ska Europeiska rådet med enhällighet, på Europaparlamentets initiativ och med dess godkännande, anta ett beslut om Europaparlamentets sammansättning. Antalet platser i Europaparlamentet får inte överstiga 750, plus talmannen. Medborgarna ska företrädas med degressiv proportionalitet, med minst sex ledamöter per medlemsstat. Ingen medlemsstat får tilldelas fler än 96 platser. Den nuvarande tilldelningen av platser i parlamentet, som fastställts genom Europeiska rådets beslut (EU) 2018/937 av den 28 juni 2018, gäller endast för valperioden 2019–2024. Således krävs nytt beslut om Europaparlamentets sammansättning för valperioden 2024–2029.

Europaparlamentets förslag till Europeiska rådets beslut antogs den 15 juni 2023. Europaparlamentet föreslår en ökning av antalet platser i parlamentet med 11 för att ta hänsyn till den demografiska utvecklingen i EU efter valet 2019. Enligt förslaget ska 716 ledamöter väljas till Europaparlamentet vid Europaparlamentsvalet 6–9 juni 2024 i stället för nuvarande 705 ledamöter. Som en del av lösningen får också Finland en extra plats, dvs 15 platser istället för dagens 14. Europaparlamentet föreslår också att tilldelningen av platser ska innehålla en reserv för ytterligare 28 platser för de ledamöter som väljs från den unionsomfattande valkretsen. I parlamentets förslag av den 3 maj 2022 om reformen av EU:s vallag föreslås inrättandet av en unionsomfattande valkrets som bygger på transnationella listor.

Europeiska rådet kan göra ändringar i Europaparlamentets förslag. Europaparlamentet måste godkänna det slutliga utkastet till beslut innan det antas av Europeiska rådet. Europeiska rådets beslut om Europaparlamentets sammansättning för valperioden 2024–2029 ska fattas senast hösten 2023 så att medlemsstaterna kan anta de bestämmelser som behövs för att Europaparlamentsvalet 2024 ska kunna ordnas

Med anledning härav önskar Ålands landskapsregering framföra följande.

Ålands internationella särställning och självstyrande status

Genom självstyrelselagen har Åland ett långt utvecklat självstyre. Självstyret innebär att lagstiftningskompetensen och förvaltningsmakten är delad mellan riksdagen och lagtinget enligt grundlagen och självstyrelselagen. Enligt 3 § självstyrelselagen (ÅFS 1991:71) för Åland företräds Ålands folk av dess lagting. Ålands konstitutionella ställning är genom självstyrelselagen betydligt starkare än andra lagstiftande regioners ställning i Europa. Självstyrelselagen kan endast ändras på samma sätt som grundlagen genom likalydande beslut av riksdagen och lagtinget. Finland har inte möjlighet att genomföra lagstiftningsändringar inom självstyrelsens behörighetsområden.

Då Åland tillsammans med resten av Finland godkände anslutningen till EU överfördes även en betydande del av Ålands lagstiftningskompetens till unionen. Finlands folk har kompenserats för denna kompetensöverföring, i likhet med övriga medlemsstater, genom att tilldelas en stadigvarande representation i unionens beslutsfattande organ. Den åländska befolkningen har dock inte kompenserats för kompetensöverföringen på motsvarande sätt.

Självstyrelselagens delning av den politiska makten mellan Finland och Åland leder till att riksdagen och regeringen inte kan företräda Ålands befolkning i frågor som hör till självstyrelsen. Åland har dessutom egna, från det övriga Finland fristående politiska organisationer. Partierna i det övriga Finland och de representanter som väljs genom detta partiväsende kan inte anses representera det åländska folket. Den åländska befolkningen står därmed i frågor som överförs från självstyrelsens behörighetsområde till den europeiska nivån utan egentlig representation. De rikstäckande partierna har inte någon demokratisk förankring i landskapet och de har därmed inte heller någon anledning att formulera en särskild politik som rör åländska angelägenheter. Frågan om åländsk representation i Europaparlamentet är med andra ord ytterst en demokratifråga.

Inom de områden där Åland har lagstiftningsbehörighet har Åland samma skyldigheter som en medlemsstat. Ålands ställning som ett självstyrt område är grunden till det särskilda protokoll om Åland som fogades till Finlands anslutningsfördrag till EU. I protokollet erkänns uttryckligen Ålands särställning enligt folkrätten som en grund för de undantag protokollet reglerar. Åland är det enda område i Europa som är självstyrt, demilitariserat och neutraliserat enligt internationell rätt.

Ålands deltagande i den nationella beredningen av EU-ärenden uppväger inte det faktum att Åland i betydligt högre grad än Finland har överlätit stora delar av sin kompetens att självständigt besluta om sina angelägenheter till unionen. Ungefär 40 - 50% av de

områden där Åland har lagstiftningsbehörighet är sådana områden där även EU har behörighet. Efter Lissabonfördraget deltar Europaparlamentet i lagstiftningsprocessen på likadana premisser som rådet, förutom inom vissa politikområden som utrikespolitik och beskattning. Att Ålands ståndpunkt beaktas vid den nationella beredningen av Finlands ståndpunkt i rådet påverkar alltså bara en av de två lagstiftande institutionerna. För att den åländska befolkningen ska representeras till fullo, och på lika grunder som den finländska befolkningen, måste den också representeras i Europaparlamentet. Bara genom en egen representation har Åland en faktisk möjlighet att tillvarata sina intressen. En åländsk plats i Europaparlamentet behövs för att rätta till det demokratiska underskott som nu råder.

Anslutningen till Europeiska unionen

Finland har inte gett det självstyrda Åland något av landets mandat i Europaparlamentet. Då man reglerade valet av Finlands representanter beslöt att hela landet skulle utgöra en enda valkrets. I regeringens proposition (RP 351/1994 rd) poängterades dock att Åland innehar en särställning som baserar sig på (den då gällande) regeringsformen och som har garantier även i internationell rätt. För att även Åland skulle kompenseras för förlusten av lagstiftningskompetens till EU ansågs det befogat att genast inleda förhandlingar med unionen om att Finland skulle tilldelas en extra plats i Europaparlamentet. Därmed klargjorde den dåvarande regeringen att en åländsk representation är konstitutionellt berättigad.

Alltsedan anslutningen till Europeiska Unionen har självstyrelsens myndigheter framfört krav på att Åland ska erhålla egen representation i Europaparlamentet. Åland har vid flera tillfällen upprepat detta krav i samband med att Ålands lagting behandlade Amsterdamfördraget, Nicefördraget, det konstitutionella fördraget samt Lissabonfördraget.

Ålands lagtings lagstiftningsinitiativ 2006

Ålands lagting tog år 2006 ett lagstiftningsinitiativ enligt 22 § 1 mom. i självstyrelselagen för Åland för en ändring av vallagen. I initiativet föreslogs landskapet Åland bilda en egen valkrets i val till Europaparlamentet.

Vid behandlingen av initiativet i riksdagen konstaterade grundlagsutskottet (GrUB 13/2006 rd) att initiativet är fullt begripligt med hänsyn till Ålands särställning. Grundlagsutskottet ansåg dock att förslaget rimmar illa med kravet på proportionellt valsätt och principen om lika rösträtt. Utskottet påpekade att enligt dåvarande siffror skulle Ålands egen representation vara 1 ledamot per 27 000 invånare, mot 1 ledamot på 408 000 i landet i övrigt. Utskottet ansåg det dock vara viktigt med fortsatt diskussion på europeisk nivå om landskapets medinflytande i Europaparlamentet (GrUU 1/2004 s. 2/II)

och att det är motiverat också för att landskapet Ålands särställning är unik i Europa. Lagförslaget förkastades av riksdagen den 13.2.2007.

Regeringens åtgärder år 2007

Vid Europeiska rådet i juni 2007 och det informella toppmötet i Lissabon 2007 lyfte Finland frågan om en egen representant för Åland i Europaparlamentet, i och med att 16 extra platser omfördelades inför mandatperioden 2009-2014. Finland strävade därefter att påverka Europaparlamentet, när parlamentet beredde ett betänkande om parlamentets platsfördelning, så att Finland skulle få en tilläggsplats motiverad av den särställning Ålands självstyrelse innebär och med principen om degressiv proportionalitet. Även en del av de finländska ledamöterna i parlamentet föreslog en ändring i förslaget från utskottet för konstitutionella frågor (AFCO) så att Finland kunde få en tilläggsplats.

Statsrådets principbeslut år 2009 om Ålands medverkan och inflytande i EU-ärenden

Som en följdåtgärd av ratificeringen av Lissabonfördraget fattade statsrådet den 23.4.2009 ett principbeslut, som gäller tills vidare, om Ålands medverkan och inflytande i EU-ärenden. Om principbeslutets innehåll hade statsrådet och landskapsregeringen nått en politisk överenskommelse dagen före republikens president den 12.9.2008 ratificerade Lissabonfördraget, genom vilket Europaparlamentets betydelse och roll i EU:s beslutsprocess ökat.

I principbeslutet stadgas att *"Det finns ett behov av att kompensera landskapet för den behörighet som genom EU-medlemskapet har överförts till unionens kompetensområde. Regeringen medverkar till att utveckla landskapets inflytande på arbetet i Europaparlamentet och fortsätter att i kommande förhandlingar på gemenskapsnivå om fördelning av parlamentsplatser hävda Ålands internationella särställning och självstyrande status."*

Godkännandet av Lissabonfördraget för Ålands del år 2009

Frågan om en egen plats i Europaparlamentet för Åland berördes igen hösten 2009 då lagtinget behandlade republikens presidents framställning av den 11.4.2008 med begäran om bifall till lagen om ikraftträdelse av Lissabonfördraget.

Statsminister Vanhanen konstaterade i ett brev daterat den 28.10.2009 till Ålands lagting på dess förfrågan att statsrådet inte har planer på att dela in landet t.ex. i sådana valkretsar som skulle ge Åland en egen representant i Europaparlamentet och att statsrådet för tillfället inte kan tillförsäkra att landskapet får en separat representation i Europaparlamentet eller ge en tidsplan för hur en åländsk parlamentsplats i Europaparlamentet kan förverkligas. I brevet hänvisas även till statsrådets intentioner enligt principbeslutet att medverka till att utveckla landskapets inflytande på arbetet i Europaparlamentet och att i kommande förhandlingar på gemenskapsnivå om fördelning av parlamentsplatser fortsätta hävda Ålands internationella särställning och självstyrande

status. Det sistnämnda upprepades likaså i en promemoria som EU-ministerutskottet behandlade den 27 november 2009 i lantrådet Erikssons närvaro.

Dåvarande lantrådet Eriksson tog fortsättningsvis upp frågan om en åländsk Europaparlamentsplats såväl med dåvarande statsminister Vanhanen som med dåvarande Europa- och Ålandsminister Thors vid möten i april 2010. Vid dessa möten upprepades statsrådets tidigare ståndpunkt.

Regeringens E-brev till riksdagen år 2012 om Duffs rapport

EU-ministerutskottet behandlade den 9.3.2012 ett E-brev, E 21/2012 rd, till riksdagens grundlagsutskott om parlamentsledamot Andrew Duffs 26.1.2012 betänkandeutkast med förslag till ändring av Europaparlamentets valstadga.

I E-brevet hänvisas till det ovan nämnda principbeslutet. Under statsrådets ståndpunkt för förslag 4 i Duffs betänkandeutkast (E-brevet s.6 (sv)/ s.5 (fi)) anges att *"I enlighet med statsrådets principbeslut om Ålands medverkan och inflytande i EU-ärenden från 2009 ska statsrådet också i fortsättningen i förhandlingar på gemenskapsnivå om fördelning av parlamentsplatser hävda Ålands internationella särställning och självstyrande status."*

Behandlingen av Duffs rapport fördes aldrig för omröstning till Europaparlamentets plenum, då parlamentets största grupp (EPP) motsatte sig detta.

Justitieministeriets brev till landskapsregeringen år 2013

Den 5.12.2012 sände Ålands landskapsregering ett brev till justitieministeriet i vilket regeringen uppmanas vidta åtgärder för ändring av vallagen så att Åland förutom landet i övrigt utgör en egen valkrets vid valet 2014 till Europaparlamentet. Frågan om en ändring av vallagen på det sätt som framgår av landskapsregeringens brev var den 13.3.2013 föremål för diskussion vid regeringens aftonskola, i vilken företrädare för Ålands landskapsregering deltog.

Med anledning av landskapsregeringens brev konstaterar justitieministeriet i sitt svar till landskapsregeringen den 26.3.2013 att regeringen i enlighet med statsrådets principbeslut år 2009 avser medverka till att utveckla landskapets inflytande på arbetet i Europaparlamentet. Regeringen fortsätter att i kommande förhandlingar på unionsnivå om fördelning av parlamentsplatser hävda Ålands internationella särställning och självstyrande status. Däremot, skriver justitieministeriet, finns det fortsättningsvis inte förutsättningar för ändring av vallagen så att Åland skulle bli en egen valkrets i val till Europaparlamentet.

Ålandskommitténs 2013 slutbetänkande 33/2017: Ålands självstyrelse i utveckling

Statsrådet tillsatte den 19 september 2013 en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppgift att göra upp ett förslag till förnyelse av Ålands självstyrelsesystem. I kommittén

ingick representanter från samtliga riksdagsgrupper och de politiska grupperna företrädda vid Ålands lagting. Som ordförande för kommittén fungerade president Tarja Halonen. I kommitténs mandat ingick bl.a. att utreda förslaget om en egen plats för Åland i Europaparlamentet.

I Ålandskommitténs 2013 slutbetänkande 33/2017 "Ålands självstyrelse i utveckling" framhåller kommittén under 4.3.3. *Förslaget om egen plats för Åland i Europaparlamentet* att "Det är viktigt att fortsättningsvis trygga Ålands påverkningsmöjligheter i EU-ärenden och att hålla fast vid de löften som getts om att i kommande förhandlingar på unionsnivå om fördelning av parlamentsplatser hävda Ålands internationella särställning och självstyrande status."

Fördelningen av parlamentsplatser inför valperioden 2019-2024

Inför valperioden 2019-2024 tilldelades Finland ett extra mandat och landskapsregeringen framförde, bl.a. i yttrande gällande statsrådets E-skrivelse till riksdagen E 96/2017 rd, att det extra mandatet enligt tidigare utfästelser från Finlands regering borde tillfalla Åland.

Även professor och akademiforskare Päivi Leino-Sandberg, som lämnade ett yttrande till riksdagens grundlagsutskott angående E-skrivelsen den 12.12.2017 stödjer landskapsregeringens uppfattning då hon i yttrandet skriver (fritt översatt från finska) "I detta sammanhang bör det noteras att regeringens principbeslut innehåller ett mycket tydligt åtagande för att förbättra de åländska möjligheterna att påverka EU:s beslutsfattande, bl.a. i situationer där platser omfördelas."

Ålands ståndpunkt angående fördelningen av parlamentsplatser inför valperioden 2024-2029 och E-skrivelsen

Som framgår ovan klargjorde den dåvarande finländska regeringen redan år 1994 att en åländsk representation i Europaparlamentet är konstitutionellt berättigad. Detta har upprepats flera gånger, bl.a. år 2007 då dåvarande statsminister Matti Vanhanen vid toppmötet den 21-22 juni förde fram Ålands särställning. Samma regering fattade även det principbeslut som gäller tills vidare om behovet att kompensera det självstyrda Åland för den behörighet som genom EU-medlemskapet har överförs till unionens kompetensområde. Detta principbeslut har statsrådet sedan vid flera tillfällen hänvisat till. Trots att mandatfördelningen i Europaparlamentet varit på EU:s agenda flera gånger sedan dess har Finland inte kunnat leva upp till sina löften. När nu ännu ett förslag föreligger från Europaparlamentet där Finland tilldelas ett extra mandat anser landskapsregeringen att det är hög tid att statsrådet tilldelar Åland det extra mandatet och därigenom uppfyller sitt tydliga åtagande.

Landskapsregeringen noterar att Statsrådet i E-skrivelsen motsätter sig Europaparlamentets förslag om transnationella listor och således motsätter sig en

övergång till ett system som är närmare en direkt proportionalitet. Finland har idag fler platser i Europaparlamentet än vad befolkningsantalet skulle räcka till i ett val med direkt proportionalitet. Att Åland skulle beredas en plats skulle alltså ligga helt i linje med det nuvarande systemet som också Statsrådet står bakom. I ett direkt proportionellt system skulle Finland endast ha nio platser och såvitt landskapsregeringen vet finns det inga 7 (7) planer från Finlands sida att föreslå en övergång till ett proportionellt system och således en minskning till nio platser.

Landskapsregeringen önskar framhålla att den tysktalande minoriteten i Belgien som utgör mindre än 0,7 procent av landets befolkning garanteras representation i Europaparlamentet genom att de utgör en egen valkrets. För att uppfylla de politiska utfästelser som givits under åren bör ett liknande politiskt beslut fattas om valkretsindelning i Finland för att garantera den åländska befolkningens demokratiska rätt till representation. Genom att garantera en åländsk representation i Europaparlamentet skulle Finland visa på vikten av goda relationer med de lagstiftande regioner man har inom sitt territorium. Finland har erkänt god kompetens och erfarenhet av fredsmedling. Att uppfylla sina löften gentemot den åländska befolkningen vore ett utmärkt sätt att hedra den traditionen.

Sammanfattningsvis framhåller landskapsregeringen att det är oacceptabelt att Åland, som på basen av internationella avtal och på grundlagsenlig nivå garanteras rätt att självständigt fatta beslut om sina inre angelägenheter, i fråga om EU-ärenden som berör samma ämnesområden är utan en direkt påverkningskanal.

Landskapsregeringen förutsätter att Finland i enlighet med statsrådets principbeslut från 2009 "... fortsätter att i kommande förhandlingar på gemenskapsnivå om fördelning av parlamentsplatser hävda Ålands internationella särställning och självstyrande status."

Vicelantråd

Harry Jansson

Rättssakkunnig

Anna-Lena Sjöberg

FÖR KÄNNEDOM

Europaparlamentariker Nils Torvalds, celinda.nordqvist@europarl.europa.eu

Riksdagsledamot Mats Löfström, carolina.wiklund@riksdagen.fi

Ålands lagting, Självstyrelsepolitiska nämnden, carina.strand@lagtinget.ax

Landskapsregeringens ministerråd i Bryssel, anton.nilsson@gov.fi

Hänvisning
E 4/2023

Kontaktperson
Anna-Lena Sjöberg

Kristina Marie Jensen
Nordisk Råd
Nordens hus
Ved Stranden 18
DK-1061 København K

Ärende

Landskapsregeringens svar med anledning av Nordiska rådets skriftliga fråga om nordisk samordning inför arbetsprogrammet för den kommande EU-kommissionen

Nordiska rådets mittengrupp har ställt en skriftlig fråga till de nordiska regeringarna. Med anledning härav översänder Ålands landskapsregering härmed sitt svar på den skriftliga frågan.

Bakgrund

Nästa val till Europaparlamentet hålls i juni 2024. Mot bakgrund av valresultatet formas den nya EU-kommissionen och dess arbetsprogram. Programmet är under bearbetande redan nu och samtliga intressenter som vill bidra med synpunkter till detta har också den möjligheten. Det är innan programmet skrivs som de stora linjerna dras.

Nordiska rådets mittengrupp framhåller att även om två av de nordiska länderna är utanför EU finns det inte något som hindrar ett mer proaktivt nordiskt EU-samarbete om utformningen av den europeiska agendan. Gruppen anser att ett nordiskt samarbete här kan skapa mervärde, då de nordiska länderna är starka när de talar med en röst. Dock ser gruppen att ett gemensamt budskap kräver en gemensam situationsbild, gemensam planering och organisering som Norden inte alltid har haft, samt viljan och förmågan att skapa koalitioner.

Landskapsregeringens svar med anledning av den skriftliga frågan

På vilket sätt ämnar de nordiska regeringarna arbeta fram emot juni 2024 och bidra till arbetsprogrammet av den nya EU-kommissionen?

Ålands landskapsregering lämnar varje år ett externpolitiskt meddelande till Ålands lagting, i vilket regeringen redogör för sina prioriteringar och positioner i förhållande till EU-kommissionens arbetsprogram. Landskapsregeringen avser överväga att initiera en EU-politisk debatt i Ålands lagting efter att kommissionens ordförande hållit sitt tal om

tillståndet i unionen, för att diskutera vad Åland vill driva i EU och hur Åland vill att EU ska utvecklas.

Vilka är de nordiska ländernas viktigaste budskap till den kommande EU-kommissionen?

Ett viktigt budskap från Ålands landskapsregering till den kommande EU-kommissionen är att säkerställa respekt för Fördraget om Europeiska unionen, artikel 4.2, som säger att unionen ska respektera medlemsstaternas likhet inför fördragen samt deras nationella identitet, som kommer till uttryck i deras politiska och konstitutionella grundstrukturer, **inbegripet det lokala och regionala självstyret**. Här ser landskapsregeringen att EU ännu har mycket att jobba på. För EU:s självstyrande områden är det problematiskt när EU beslutar om t.ex. endast en myndighet per medlemsstat eller endast en åtgärd per medlemsstat. Landskapsregeringen ser även att det är ett stort problem att EU:s lagstiftning inte innehåller någon reglering om att medlemsstaterna i sina nationella vallagar ska säkerställa att regioner med lagstiftningsbehörighet ska garanteras en direkt representation i Europaparlamentet. Detta leder till ett demokratiskt underskott för regioner med lagstiftningsbehörighet som, liksom Åland, inte har något mandat i Europaparlamentet. Då Åland tillsammans med resten av Finland godkände anslutningen till EU överfördes även en betydande del av Ålands lagstiftningskompetens till unionen. Finlands folk har kompenserats för denna kompetensöverföring, i likhet med övriga medlemsstater, genom att tilldelas en stadigvarande representation i unionens beslutsfattande organ. Den åländska befolkningen har dock inte kompenserats för kompetensöverföringen på motsvarande sätt.

Ett annat viktigt budskap till den kommande EU-kommissionen är att eliminera gränshinder inom EU. Inom det här området har vi kommit långt i Norden, men inom EU finns många gränshinder som försvårar arbete och studier i andra medlemsstater, dvs den fria rörligheten.

Vad anser regeringarna generellt om Nordens betydelse som en samlad kraft i Europa?

Landskapsregeringen ser att när Norden talar med en röst lyssnar Europa. Det här är något som de nordiska regeringarna borde nyttja i högre grad än man gör idag.

Vicelantråd

Harry Jansson

Rättssakkunnig

Anna-Lena Sjöberg

FÖR KÄNNEDOM

Europaparlamentariker Nils Torvalds, celinda.nordqvist@europarl.europa.eu

Riksdagsledamot Mats Löfström, carolina.wiklund@riksdagen.fi

Ålands lagting, Självstyrelsepolitiska nämnden, carina.strand@lagtinget.ax

Landskapsregeringens ministerråd i Bryssel, anton.nilsson@gov.fi